



Permanencja pedagogii w posłannictwie kapłańskim

Ks. Dr Marek Zaborowski – KUL STALOWA WOLA

Ur. 09 października 1973 roku w Dębicy, dr prawa w zakresie prawa kanonicznego. Po ukończeniu szkoły średniej wstąpił do Wyższego Seminarium Duchownego w Tarnowie. W 1999 roku otrzymał święcenia kapłańskie. Doktorat w 2008 roku na UKSW w Warszawie. Od 2008 roku pracownik Sądu Diecezjalnego w Tarnowie i w Rzeszowie - sędzia audytor, oraz obrońca węzła małżeńskiego. Od 2010 roku adiunkt na Wydziale Zamiejscowym Prawa i Nauk o Gospodarce KUL w Stalowej Woli. Autor kilkudziesięciu artykułów z dziedziny prawa kanonicznego i wyznaniowego.

„Jak Ty Mnie posłałeś na świat, tak i Ja ich na świat posłałem. A za nich ja poświęcam w ofierze samego siebie, aby i oni byli uświęceni w prawdzie” (J 17, 18 – 19). Te słowa Chrystusa wskazują wyraźnie, że zamierzał on dopuścić do swego kapłańskiego posługiwania Apostołów, oraz ich następców biskupów i prezbiterów. Odkupienie, które się dokonało powinno być głoszone i rozpowszechniane aż po krańce ziemi, „zaczynając od Jerozolimy, tak aby to, co raz zostało spełnione za wszystkich dla ich zbawienia, na wszystkich też z biegiem czasu wywierało wpływ”¹. Jest to początek odkupienia podmiotowego, czego dokonał Jezus Chrystus dla wszystkich ludzi w każdym miejscu i czasie. Obecnie dokonuje się to głównie poprzez nauczanie prawd wiary przez kapłanów – biskupów i prezbiterów².

To, co charakteryzuje Kościół, znajduje dokładane odzwierciedlenie w sakramencie święceń. Kapłani bowiem mają za zadanie głoszenie prawdy o zbawieniu, mają być nauczycielami - pedagogami prowa-

dzącymi wiernych do Boga. Nie można zatem określić natury i misji kapłańskiej bez uwzględnienia tego elementu ich posługiwania³. Kapłan posłany przez Chrystusa mówi i działa nie przez swój własny autorytet, ale na mocy autorytetu Jezusa - Nauczyciela. Nikt nie może sam sobie udzielić łaski, ale musi być ona dana i ofiarowana⁴.

Problematyka ta będzie przedmiotem refleksji w powyższym artykule. Ma ona przyczynić się do zrozumienia kapłaństwa służebnego w wymiarze jego nauczycielskiego zadania głoszenia Ewangelii. Zostanie ono usytuowane najpierw we właściwym kontekście eklezjologicznym, aby później rozważyć ustanowienie kolegium apostoelskiego i realizację jego posługiwania w Kościele pierwotnym.

1. USTANOWIENIE KOLEGIUM APOSTOLSKIEGO

Eklezjalny wymiar zbawienia zaczął się rozwijać wraz z ustanowieniem Dwunastu: „Pan Jezus, modląc się do Ojca i powołując do siebie tych, których sam

¹ Dekret o działalności misyjnej Kościoła *Ad gentes divinitas* 3, [dalej: AG].

² Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium* 18, [dalej: KK].

³ Zob. Jan Paweł II, *Adhorracja apostoelska „Pastores dabo vobis”* 12, [dalej: PDV].

⁴ *Katechizm Kościoła Katolickiego* 875, [dalej: KKK].

chciał, ustanowił Dwunastu, aby z Nim byli i aby posłani przez Niego głosili królestwo Boże” (Łk 6, 13)⁵. Apostołów tych ustanowił jako kolegium, czyli jako stały zespół, na którego czele postawił wybranego spośród nich Piotra (J 21, 15 – 17)⁶. Wybór dokonany przez Chrystusa nie jest w Ewangeliach jakimś marginalnym wydarzeniem; przeciwnie, chodzi o akt dokonany z wielką troską i głęboką świadomością, który ma miejsce po żarliwej modlitwie⁷, jako działanie w pełni wolne⁸, potwierdzone niejednokrotnie w życiu Jezusa. Liczba dwanaście nawiązuje do dwunastu pokoleń Izraela; z jednej strony wskazuje na zrodzenie nowego ludu z „reszty”, a drugiej wskazuje na Jezusowy zamysł zerwania z partykularyzmem kapłańskiej kasty, która ogranicza się do jednego pokolenia⁹.

Akt wyboru oznacza już zapoczątkowanie udziału apostołów w konsekracji i posłannictwie Jezusa, ponieważ wybiera On ich, by ich posłać w celu głoszenia, ale też, aby być z nimi. Zapowiada to ich przyszłą konsekrację. Nie jest to jedynie wybór do zbawienia, ale prawdziwe powołanie do służby. Apostołowie zostali powołani, by mogli być posłani z misją głoszenia. Wszystko to streszcza się niejako w zapowiedzi i w skierowanej do Ojca

proście o uświęcenie czy też konsekrowanie i posłanie uczniów¹⁰.

Uświęceni w prawdzie, prezbiterzy są posłani przez Jezusa Chrystusa na świat, by nieść zbawczą prawdę, to znaczy „prawdę, która wyzwala” (J 8, 2). Uświęcenie Apostołów w prawdzie, a potem uświęcenie ich następców, jest podstawą posłannictwa w świecie jako całkowite oddanie się Ojcu w synowski zjednoczeniu się z Nim na wzór i dzięki mocy, która płynie z całkowitego uświęcenia - oddania się Jezusa Ojcu dla „swoich”¹¹. Chrystus czyni zatem Apostołów uczestnikami swojej konsekracji i swojego posłannictwa. Następuje to jednak w różnych momentach i zbiega się z ustanowieniem sakramentu kapłaństwa¹².

Kapłaństwo nie sprowadza się zatem do jednego tylko aktu ustanowienia, jest obecne w Ewangeliach w całym nauczaniu Jezusa, jest też w różnych sytuacjach, kiedy to Apostołowie zostają powołani przez Chrystusa, otrzymują od Niego władzę i posłannictwo. Pełna postać przybiera w dniu Pięćdziesiątnicy. Natomiast znak sakramentalny znajdujemy tylko w rozpoczęciu sukcesji apostołowej¹³. Magisterium Kościoła łączy ustanowienie kapłaństwa z ustanowieniem Eucharystii. Sobór Trydencki orzeka, iż Chrystus

⁵ Por. Mk 3, 13 – 19; Mt 10, 1 – 42.

⁶ KK 19.

⁷ Zob. Łk 6, 12.

⁸ Zob. Mk 3, 13; Por. J. Quinn, *Święcenia w listach pasterskich*, [w:] *Kapłaństwo* red. L. Balter, Poznań – Warszawa 1988, s. 33–44.

⁹ Zob. J. Saraiva Martins, *Il sacerdozio ministeriale. Storia e teologia*, Roma 1991, s. 79.

¹⁰ A. Ambrosiano, *Pro eis sanctifico meipsum. Consacrazione e missione dei presbiteri*, [w:] „Lateranum” Nr 56, 1990, s. 505; por. A. Feuillet, *La sacerdoce du Christ et de ses ministres d'après le prière sacerdotale du quatrième évangile et plusieurs donnés parallèles du Nouveau Testament*, Paris 1972; zob. G. Martelet, *Funkcja Apostołów a osoba Jezusa*, [w:] *Kapłaństwo* red. L. Balter, Poznań – Warszawa 1988, s. 23–32.

¹¹ G. Segalla, *La Preghiera di Gesù al Padre*, Brescia 1983, s. 190.

¹² Ph. Goyret, *Powołani, konsekrowani, posłani*, Warszawa 2004, s. 54.

¹³ Tamże.

w Wieczerniku ustanowił sakramentalne kapłaństwo wraz z Eucharystią¹⁴.

Po zmartwychwstaniu Jezus Chrystus czyni Apostołów kontynuatorami swojego posłannictwa i daje im władzę odpuszczania grzechów: „Jak Ojciec Mnie posłał, tak i Ja was posyłam”. Po tych słowach tchnął na nich i powiedział im: „Weźmijcie Ducha Świętego! Którym odpuscicie grzechy są im odpuszczone, a którym zatrzymacie są im zatrzymane” (J 20, 21 – 23). Posłannictwo otrzymane przez Apostołów jest w nich w podobny sposób jak w Jezusie, będącym *missus a Patre*. Ze swojej strony Apostołowie stają się *missi a Christo*, ale skuteczność ich posłannictwa będzie zależeć od wierności ich charakterowi posłannictwa. Będą zobowiązani dawać świadectwo nie czemuś swojemu, własnemu, lecz Chrystusowi¹⁵.

Posłanie, o którym mowa w tekście J 20, 21, brzmi wyraźniej w dniu wniebowstąpienia: „Dana Mi jest wszelka władza na niebie i na ziemi. Idźcie więc i nauczajcie wszystkie narody, udzielając im chrztu w imię Ojca i Syna i Ducha Świętego. Uczcie je zachowywać wszystko, co wam przykazałem” (Mt 28, 18 – 20). Tekst ten ukazuje przekazanie posłannictwa w sposób bardzo uroczysty, łączący wyraźnie władzę Chrystusa otrzymaną od Ojca z posłannictwem powierzonym Apostołom, które jawi się tym samym jako kontynuacja posłannictwa Chrystusa. Należy tutaj dostrzec także *tria munera*, będące treścią posłannictwa: *munus docendi*, *munus sanctificandi* oraz *munus*

regendi. Apostołowie otrzymują swoje posłannictwo w taki sam sposób, jak Chrystus otrzymuje swoje od Ojca, a więc jako coś, co nie jest na pewno ich własnością i czego realizacja wymaga szczególnej kwalifikacji. W przypadku Chrystusa przysposobienie dokonuje się przez unię hipostatyczną. W przypadku Apostołów przez uczestnictwo w *sacra potestas*, które wynika z otrzymanej konsekracji. Posłannictwo Apostołów nie jest ich własnością, zdolność jego sprawowania zostaje im udzielona.

2. SUKCESJA APOSTOLSKA

Apostołowie stanowiąc fundament Kościoła stali się jednocześnie „początkiem świętej hierarchii”¹⁶. Podstawą posługi kapłańskiej jest sukcesja apostolska, będąca kontynuacją posługiwania apostolskiego w czasie, posługiwania nieodzownego dla życia Kościoła. Sukcesja apostolska jest więc tym aspektem natury i życia Kościoła, który pokazuje aktualną zależność wspólnoty od Chrystusa, która urzeczywistnia się za pośrednictwem zależności od tych, których On posłał. Urząd apostolski jest w ten sposób sakramentem działającej obecności Chrystusa i Ducha wśród Ludu Bożego¹⁷.

Posłannictwo powierzone przez Chrystusa Apostołom trwać będzie do końca wieków, ponieważ Ewangelia, którą mają przekazywać, jest dla Kościoła po wszystkie czasy źródłem całego jego życia; dlatego w tak hierarchicznie zorganizowanej społeczności Apostołowie zatroszczyli się o ustanowienie swych następców¹⁸.

¹⁴ H. Denzinger, A. Schönmetzer, *Enchiridion symbolorum, definitionum et declarationum de rebus fidei et morum*, Freiburg im Br. 1976 [dalej: DS] 1752, 1773; w trzecim kanonie o sakramencie kapłaństwa stwierdza Sobór, iż „kapłaństwo jest prawdziwie i właściwie sakramentem ustanowionym przez Chrystusa Pana”.

¹⁵ Ph. Goyret, *Powołani, konsekrowani, posłani...*, dz. cyt., s. 55.

¹⁶ AG 5.

¹⁷ Zob. Międzynarodowa Komisja Teologiczna, *Apostolskość Kościoła i sukcesja apostolska*, 17 kwietnia 1974 roku; por. A. Hamman, *Kapłan II wieku*, w: *Kapłaństwo*, red. L. Balter, Poznań – Warszawa 1988, s. 45–53.

¹⁸ KK 20; zob. J. Ratzinger, *Theologische Prinzipienlehre*, München 1982, s. 257–259.

W ten sposób Sobór przedstawia przekazywanie sakramentu świeceń. To uczestnictwo w kąpielnictwie Chrystusa trwa aż do dzisiaj, ponieważ powierzona im Ewangelia jest *pro Ecclesia totius vitae principium*. Potwierdza to Międzynarodowa Komisja Teologiczna, mówiąc, iż „urząd ten, odpowiadający planom Chrystusa, należy do istoty Kościoła; za jego pośrednictwem zbawczy akt Pana staje się sakramentalnie historycznie obecny dla wszystkich pokoleń”¹⁹. Chociaż apostołat rozumiany jako grupa Dwunastu przestał istnieć wraz ze śmiercią ostatniego Apostoła, nie znika ich posługiwanie, które trwa przez wieki w sukcesji apostoelskiej. Uprawnienia i posłannictwo Dwunastu przejęli ich następcy, biskupi, a na sposób podporządkowany prezbiterzy²⁰. Udział w apostoelskiej *sacra potestas* to prawda, którą nietrudno stwierdzić w Nowym Testamentie, nie jest natomiast tak samo oczywista rzeczywistość sukcesji. Dlatego ważnym jest by przede wszystkim ustalić sam fakt sukcesji, a więc stwierdzić: kim po śmierci Apostołów byli ludzie uważani za ich następców?

Z nowotestamentalnego Objawienia dowiadujemy się, że równocześnie z Apostołami działali różnie ich współpracownicy w dziele ich posługiwania²¹. Ludzie ci pełnili zadania prowadzenia dalej i umacniania rozpoczętego przez nich dzieła²². Fakt ustanowienia współpracowników Apostołów znajduje potwierdzenie w liście Klemensa Rzymskiego do Koryntian,

który napominając, pisze do nich: „Uważamy zatem, że nie jest rzeczą słuszną odsuwać od tej posługi ludzi, którzy wyznaczeni przez Apostołów lub też później przez innych wybitnych mężów za zgodą całego Kościoła służyli owczarni Chrystusowej w sposób nienaganny, z pokorą i spokojem, bez małostkowości i którym od dawna wszyscy dają dobre świadectwo” (44, 3)²³.

Chociaż istniały w Kościele różne posługi, to jednak szczególne miejsce wśród nich zajmuje funkcja tych, którzy są ustanowieni biskupami. „Dzięki biegnącej od początku sukcesji posiadają latorośle wyrosłe z nasienia apostoelskiego”²⁴. Elementem charakterystycznym odróżniającym biskupów od innych jest sukcesja apostoelska; a zatem fakt, że otrzymali *minus apostolicum per successionem ab initio decurrentem*²⁵. To właśnie kryterium wyróżnia jednoznacznie tych, którzy posiadają rzeczywiście „latorośle wyrosłe z nasienia apostoelskiego”. Kiedy też pierwsze herezje siały zamęt i niepewność i zachodziła konieczność upewnienia się gdzie jest prawdziwy Kościół, punktem orientacyjnym było właśnie kryterium apostoelskie.

Pojęcie sukcesji sformułowano wyraźnie w polemice antygnostyckiej w II wieku, kiedy chodziło o przeciwstawienie się tradycji pseudoapostoelskiej, na którą powoływała się gnoza, prawdziwej tradycji apostoelskiej reprezentowanej przez Kościół. Od początku pojęcie to łączyło się ściśle z pytaniem o to, co jest prawdziwie

¹⁹ Międzynarodowa Komisja Teologiczna, *Kąpielnictwo katolickie*, 1970, s. 1.

²⁰ Ph. Goyret, *Powołani, konsekrowani, posłani...*, dz. cyt., s. 64.

²¹ Por. Dz 6, 3 „siedmiu mężów cieszących się dobrą sławą”; por. Dz 13, 1 „prorocy i nauczyciele”; por. Dz 20, 17 „starsi” we wspólnocie antiocheńskiej; por. Flp 1, 1 „biskupi i diakoni” Kościoła w Efezie.

²² KK 20.

²³ *Pierwsi świadkowie. Pisma Ojców Apostoelskich*, tłum. A. Świderkówna, Kraków 1988, s. 90.

²⁴ KK 20.

²⁵ Tamże.

apostolskie²⁶. Potwierdza to wyraźnie Tertulian: „Jeśli zaś jakieś (herezje) ośmielają się wciskać w czasy apostolskie, iżby się wydawało, że skoro istniały już za życia apostołów, zatem również apostolską przekazują tradycję, musimy im powiedzieć: niechże wskażą początki swych kościołów; niech rozwiną szeregi swych biskupów i dowiodą, że ci biskupi drogą nieprzerwanego następstwa sięgają samych początków, tak, by pierwszego z nich mianował oraz poprzedzał któryś z apostołów lub mężów apostolskich stale obcujących z apostołami”²⁷.

Jak widzimy tradycja nie jest zwykłym anonimowym przekazywaniem jakiejś doktryny, ale jest żywym słowem, związanym z osobą, słowem mającym w wierze swoją konkretną rzeczywistość. Sukcesja natomiast nie polega na przyjęciu oficjalnych uprawnień, które pozostają

następnie do dyspozycji ich posiadacza; jest to oddanie się na służbę słowa, nakaz dawania świadectwa otrzymanemu dobru, którego jest depozytariuszem. W ten sposób tradycja apostolska i sukcesja apostolska wzajemnie się uzupełniają. Sukcesja jest formą tradycji, tradycja stanowi treść sukcesji²⁸.

Chociaż tylko biskupi są następcami Apostołów, Pismo św. mówi poza tym, że byli oprócz nich również inni współpracownicy, zwani prezbiterami i diakonami. Już od najdawniejszych czasów poapostolskich prezbiterzy i diakoni zajmowali odrębną pozycję, wyróżniającą ich od innych sług, o których mówi Biblia²⁹. Wykonywanie posługi prezbitera poświadczane jest szeroko zwłaszcza jako urząd przewodniczenia wspólnocie³⁰, jako *munus sacramentorum*³¹ i Eucharystii³².

²⁶ J. Ratzinger, *Primato episcopato e successione apostoliche*, [w:] K. Rahner, J. Ratzinger, *Episcopato e primato*, Brescia 1966, s. 45.

²⁷ *De praescriptione haereticorum*, 32, 1; [w:] M. Michalski, *Antologia literatury patrystycznej*, t. 1, z. 1, Warszawa 1969, s. 152. Św. Ireneusz dodaje, że w Kościele możemy znaleźć *traditionem apostolorum in toto mundo manifestatam*”, ponieważ „*habemus annumerare Eos qui ab apostolis instituti sunt episcopi, et successores forum usque ad nos* i następnie podaje wykaz biskupów tworzących sukcesję Kościoła rzymskiego.

²⁸ J. Ratzinger, *Primato episcopato e successione apostoliche...*, dz. cyt., s. 46, 58.

²⁹ Św. Ignacy Męczennik, zwracając się do wiernych Kościoła w Filadelfii, pisze: „Jesteście radością moją wieczną i trwałą, zwłaszcza jeśli wszyscy pozostajecie w jedności z biskupem, jego kapłanami i diakonami, wyznaczonymi po myśli Jezusa Chrystusa, których On według własnej woli umocnił i utwierdził swoim Duchem Świętym” [w:] *Pierwsii świadkowie...*, dz. cyt., s. 163.

³⁰ Św. Ignacy napomina wiernych Kościoła w Magnezji: „Zaklinam was, starajcie się wszystko czynić w zgodzie Bożej pod kierunkiem biskupa, który zastępuje wam Boga, kapłanów zastępujących radę Apostołów i moich najdroższych diakonów, mających udział w posłudze Jezusa Chrystusa. Niechaj nie będzie w was niczego, co mogło by was dzielić, lecz jednoczcie się z biskupem i tymi, co wam przewodzą, a jedność ta stanie się obrazem i zarazem nauką nieśmiertelności” (6, 1 – 2) [w:] *Pierwsii świadkowie...*, dz. cyt., s. 145. Św. Klemens Rzymski, posłyszawszy o buncie chrześcijan korynckich przeciwko swym duchowym przywódcom, napomina ich pisząc: „Wy zatem, którzy daliście początek buntowi, podporządkujcie się waszemu prezbiterom, przyjmijcie karę jako drogę nawrócenia, zginając kolana waszego serca”; [w:] Tamże, s. 101.

³¹ „Wszyscy idźcie za biskupem, jak Jezus Chrystus za Ojcem, i za waszymi kapłanami, jak za Apostołami. Uważajcie za ważną tylko taką Eucharystię, która sprawowana jest pod przewodnictwem biskupa lub tego, komu on zleci. Gdzie pojawi się biskup tam niech będzie wspólnota, tak jak gdzie jest Chrystus, tam i Kościół powszechny. Nie wolno bez biskupa ani chrzczyć, ani sprawować agapy, lecz co on zatwier-

Na podstawie przeanalizowanych świadectw, można powiedzieć, iż:

1. Apostołowie. Posłuszni Chrystusowi, ustanowili posługiwanie, których szafarze mieli za zadanie kontynuować przez nich rozpoczęte dzieło i polecieli swym następcom powierzać z kolei owo *mysterium* innym ludziom, by było kontynuowane przez następne pokolenia chrześcijan. Tym myśлом odpowiada definicja sakramentu kapłaństwa zamieszczona w Katechizmie Kościoła Katolickiego: „Sakrament święceń jest sakramentem, dzięki któremu posłanie, powierzone przez Chrystusa Apostołom, nadal jest spełniane w Kościele aż do końca czasów. Jest więc sakrament posługi apostołskiej”³³.
2. Wyżej wymienione posługiwanie są pełnione już w okresie apostołskim i bezpośrednio poapostołskim przez biskupów, wspomaganych przez prezbiterów i diakonów. Choć Biblia mówi także o innych posługach, tylko w tych, które wyróżnia sukcesja apostołska, występują prawdziwe „latorośle wyrosłe z nasienia apostołskiego”.
3. Biskupi jako spadkobiercy *munus apostolicum*, wspomagani przez prezbiterów i diakonów, są uważani za pasterzy, którzy przewodzą wspólnocie w imię

Boże: „Jako nauczyciele, jako kapłani świętego kultu, jako posługujący przez kierowanie”³⁴.

4. Prezbiterzy i diakoni uczestniczą w różnym stopniu w *munus apostolicum* w łączności z następcami Apostołów – biskupami³⁵.
5. Sukcesja apostołska – a z nią cały sakrament święceń – to „w istocie swojej żywa obecność słowa w osobowej formie świadectwa”³⁶, ponieważ Ewangelia, którą mają przekazywać, jest dla Kościoła po wszystkie czasy źródłem całego jego życia³⁷.

Wyżej wspomniany udział biskupów, prezbiterów w *munus apostolicum* odsyła do uczestnictwa w konsekracji i posłannictwie samego Chrystusa, gdyż to właśnie ten przywilej apostołowie otrzymali od Pana. Konstytucja dogmatyczna *Lumen gentium*, przedkładając naukę o prezbiterach, podkreśla; „Chrystus, którego Ojciec uświęcił i posłał na świat (J 10, 36), za pośrednictwem swoich Apostołów, ich następców, to znaczy biskupów, uczynił uczestnikami swego uświęcenia i posłannictwa. Oni zaś w sposób prawomocny przekazali misję swego posłannictwa w różnym stopniu różnym osobom w Kościele” (KK 28). W tym kontekście należy określić znaczenie terminu „uczestnic-

dzi, to i dal Boga będzie miłe. W ten sposób wszystko, co czynicie, będzie pewne i ważne”; św. Ignacy, List do Kościoła w Smyrnie, 8, 1 – 2 [w:] *Pierwsi świadkowie...*, dz. cyt., s. 173.

³² „Z kolei przełożonemu chleb i kielich napełniony wodą zmieszaną z winem. Przełożony bierze je, wielki Ojca wszechrzeczy przez imię Syna i Duch Świętego, oraz odmawia długą modlitwę dziękczynną za dary, jakich nam Bóg udzielił raczy!”; św. Justyn, Pierwsza apologia, 65, 3 [w:] M. Michalski, *Antologia literatury patrystycznej*, t. 1, z. 1, s. 152.

³³ KKK 1536.

³⁴ KK 20.

³⁵ Tamże.

³⁶ J. Ratzinger, *Primato episcopato e sucesione apostoliche...*, dz. cyt., s. 59.

³⁷ Ph. Goyret, *Il vescovo, vicario e delegatio di Cisto Nel governo Della Chiesa particolare*, [w:] Ph. Goyret, *I vescovi e il loro ministro*, Citta del Vaticano 2000, s. 159–160; zob. G. Greshake, *Być kapłanem*, tłum. K. Wojtowicz, Wrocław 1983, s. 61–66.

two”. Nie można bowiem sprowadzać go do zakresu „powierzenia” świętych uprawnień, tak jakby Chrystus po ich nadaniu pozwalał nowemu powiernikowi działać na „własną rękę”. Rzeczywistość przedstawia się inaczej: Chrystus jest obecny w swoim słudze³⁸. Co więcej, głównym działającym jest Chrystus – Pan, który posługuje się osobą wyświęconą jako swoim narzędziem.

Z faktu, iż kapłaństwo służebne biskupów i prezbiterów jest udziałem w konsekracji i posłannictwie Chrystusa, wynika również, że te dwa elementy występują w kapłanach tak samo jak Chrystusie, a więc stanowią nierozzerwalną jedność. Konsekracja jest dla posłannictwa a posłannictwo zakłada konsekrację. Święty Paweł uzasadnia swoje posługiwanie pisząc, że działa „na mocy danej mu przez Boga łaski” i dalej „dzięki niej jestem z urzędu sługą Chrystusa Jezusa wobec pogan” (Rz 15, 15–16). Otrzymał *gratia* – konsekrację – aby ją realizować *in gentibus* – posłannictwo.

Kapłaństwo Chrystusa realizuje się w sakramencie święceń oraz w sukcesji apostoelskiej. Należy jednak pamiętać, że sukcesja apostoelska nie dodaje do kapłaństwa żadnego elementu, który nie występuje w kapłaństwie Chrystusa. Jeżeli sukcesję apostoelską nazywa się podstawą, czy też fundamentem, to polega ona przede wszystkim na tym, że przekazuje się tu *munus apostolicum* ludziom, którym Jezus obiecał: „Ja jestem z wami aż do skończenia świata” (Mt 28, 20)³⁹.

Misja Chrystusa otrzymana od Ojca została przekazana Apostołom, a przez nich biskupom i prezbiterom. Ta sukcesja

(Chrystus – Apostołowie - biskupi), jakkolwiek chodzi o to samo posłannictwo, dokonuje się z różną mocą co do treści. Misja Chrystusa urzeczywistnia się na planie *redemptio* przedmiotowego (zbawienie dokonane jeden raz za wszystkich, dla dobra wszystkich), natomiast misja apostoelska na planie *redemptio* podmiotowego (odniesienie do owej rzeczywistości). Ze swej strony biskup i prezbiterzy mają udział w *successio apostolica*; nie są apostołami, ale kontynuują posługiwanie apostoelskie. Ten aspekt ma swoje znaczenie, ponieważ nie wszystko, czym dysponowali Apostołowie, znajduje potwierdzenie w ich następcach – biskupach⁴⁰.

Z jednej strony posługiwanie biskupów charakteryzuje istotowa tożsamość z posługiwaniem apostoelskim. Zawraca na to uwagę Pismo św. np. Dz 20, 28: „Uważajcie na samych siebie i na całe stado, w którym Duch Święty ustanowił was biskupami, abyście kierowali Kościołem Boga, który On nabył własną krwią”. Chodzi tutaj o mowę pożegnalną św. Pawła, w której powierza on swą funkcję pasterską biskupom – prezbiterom. Tekst ten odsyła do prawdziwego Pasterza, Chrystusa, który nabył owczarnię „własną krwią”. Tak więc struktura apostoelska pozostaje zawsze w całkowitej zależności od tajemnicy Chrystusa. Z drugiej jednak strony istnieje różnica treściowa. Wskazuje na to św. Łukasz, zastrzegając termin „Apostoł” wyłącznie dla Dwunastu. Wśród zadań Apostołów niektórzy widzieli założenie Kościoła, inni natomiast dostrzegali działania zapewniające Jego trwanie⁴¹.

To kryterium widać wyraźnie zwłaszcza w strukturze Objawienia. Obejmuje

³⁸ Por. KK 28.

³⁹ Ph. Goyret, *Powołani, konsekrowani, posłani...*, dz. cyt., s. 72.

⁴⁰ Tamże.

⁴¹ Por. A. Favale, *Il minister presbiterale*, Roma 1989, s. 50.

ono naukę Apostołów i kończy się wraz ze śmiercią ostatniego z nich. Charyzmat natchnienia, właściwy czasom apostołskim, zanika w czasach poapostołskich. Do tego należą inne wyłączne uprawnienia Apostołów, które nie zostały przekazane (np. powszechna jurysdykcja itp.)⁴².

3. TRÓJSTOPNIOWOŚĆ SAKRAMENTU ŚWIĘCEŃ

Podobnie jak Kościół nie jest rzeczywistością jednorodną, lecz składa się z Głowy i członków, których funkcje są różne, tak również obszar określony przez sakrament święceń jest rzeczywistością złożoną i hierarchiczną, w której istnieje różnorodność posług i funkcji. Zgodnie z nauczaniem Konstytucji dogmatycznej o Kościele biskupi, prezbiterzy i diakoni objęci są wspólnie jednym pojęciem *ministerium ecclesiasticum*. Jest to rzeczywistość obejmująca „różne posługiwanie” ustanowione przez Chrystusa celem przewodzenia Ludowi Bożemu jako pasterzowania⁴³.

Lektura Pisma świętego pozwala stwierdzić, że termin *sacerdos* nie odnosi się nigdy do prezbiterów czy też biskupów. Często dotyczy on kapłaństwa Lewickiego, jak również kapłanów pogańskich. Natomiast w Liście do Hebrajczyków jest używany w odniesieniu do kapłaństwa Chrystusa, nigdy jednak do znaczenia, jakie przybiera dzisiaj⁴⁴.

Powód tej terminologicznej nieobecności nietrudno zrozumieć, cofając się do

czasów i środowiska Kościoła pierwotnego. Apostołowie i inni hagiografowie byli zainteresowani dokładnym odróżnieniem chrześcijaństwa od judaizmu i od religii pogańskich. Słowo *sacerdos* kojarzono podówczas z ludźmi, którzy przewodzili pogańskim obrzędom. Dopiero później, kiedy niebezpieczeństwo pomieszania znikło, termin ten przejęło chrześcijaństwo. Określenie to w odniesieniu do osób wyświęconych wkracza do terminologii chrześcijańskiej na zasadzie kontynuacji tradycji starotestamentalnej⁴⁵. Jednakże pisarzy patrystycznych termin *sacerdos* wskazuje zazwyczaj na biskupa⁴⁶, a tylko w znaczeniu pochodnym na prezbitera⁴⁷.

Również teksty Ewangelii dotyczące ustanowienia sakramentu kapłaństwa nie mówią wyraźnie o trójczłonowej strukturze posługiwania w Kościele. Jednak jeżeli chodzi o rozróżnienie biskup – prezbiter, Ewangelie dostarczają ważnych informacji. Znaczące jest to, co mówi ewangelista Łukasz⁴⁸, iż Jezus po rozesłaniu Dwunastu z misją posłał również większą liczbę uczniów, jakby dla podkreślenia, że misja Dwunastu to za mało⁴⁹.

Wielość form posługiwania w Kościele pojawia się wyraźnie w innych pismach Nowego Testamentu. Dzieje Apostolskie opowiadają o ustanowieniu – przez włożenie rąk i modlitwę – siedmiu mężów, których zadaniem miało być obsługiwanie

⁴² Ph. Goyret, *Powołani, konsekrowani, posłani...*, dz. cyt., s. 73.

⁴³ KK 18.

⁴⁴ Por. C. Spicq, *L'Épître aux Hébreux*, t. I, Paris 1969, s. 119–120.

⁴⁵ Por. *De exhortatione castitatis*, 7, 2, [w:] „Corpus Christianorum seu nova Patrum collectio. Series Latina” (Tournhout) [dalej: CCSL] 2, 1024; *De monogamia*, 12, 1, CCSL 2, 1247; *De fuga* 11, 1–4, CCSL 2, 1148–1149.

⁴⁶ Por. Tertulian, *De baptismo*, 17, 1, [w:] CCSL 1, 291; por. P. M. Gy, *Remarques sur le vocabulaire antique du sacerdoce chrétien*, [w:] P. M. Gy, *Études sur le sacrement de l'ordre*, Paris 1957, s. 138.

⁴⁷ Zob. A. Vilela, *La conditio collegiale des prêtres au III siècle*, Paris 1971, s. 242.

⁴⁸ Por. Łk 9, 1–6.

⁴⁹ Ph. Goyret, *Powołani, konsekrowani, posłani...*, dz. cyt., s. 113.

stołów⁵⁰. Choć we wskazanym fragmencie nie mówi się wprost o „diakonach”, pełniona przez nich funkcja odpowiada temu, co później nazywa się posługiwaniami diakoniskimi. I tak np. św. Ireneusz mówi o Mikołaju jako o „jednym z siedmiu mężów, wyświęconych przez Apostołów na pierwszych diakonów”⁵¹; o Szczepanie zaś jako o tym, którego „Apostołowie wybrali na pierwszego diakona”⁵².

Innym posługiwaniami, o którym się mówi w pismach Nowego Testamentu, to posługiwanie sprawowane przez biskupów (*episcopi*). Pierwotnie, w języku świeckim, *episcopus* oznaczał tego, kto czuwa, nadzoruje, opiekuje się⁵³. Termin ten używany był bądź to w odniesieniu do piastuna jakiegoś urzędu, bądź to w odniesieniu do bliżej nieokreślonej funkcji⁵⁴. Autorzy ksiąg Nowego Testamentu korzystają z tej terminologii, by wskazać na tych, którzy przewodzą wspólnocie, ale nie wyłącznie: w 1 P 2, 25 chodzi o duszpasterską troskę samego Chrystusa.

Również słowo *presbyter* (starszy) odnosi się do ludzi stojących na czele wspólnoty chrześcijańskiej. W grece świeckiej oznaczało to słowo tyle, co „czcigodny”,

wskazując na kogoś, kto cieszy się u innych pewnym szacunkiem lub jest przywódcą jakiejś wspólnoty⁵⁵. Autorzy Nowego Testamentu posługują się tym słowem również wtedy, gdy mówią o niektórych członkach *Synedrionu* narodu hebrajskiego; ludziach sprawujących władzę sądowniczą⁵⁶. Oba te terminy, jakkolwiek różne w swych semantycznych korzeniach i z uwagi na kontekst kulturowy, miały wspólne, chrystologiczne znaczenie⁵⁷, wskazywały tych, którzy przewodzili wspólnotom chrześcijańskim. Pierwsze wspólnoty miały rodowód hebrajski i dlatego posługiwały się słowem *presbyter*. W miarę jak Kościół rozprzestrzeniał się w świecie helleńskim, przewagę uzyskał termin *biskup*⁵⁸.

W Nowym Testamencie te dwa określenia (biskup, *presbyter*) pojawiają się w sposób niejednoznaczny, ponieważ nie istnieje jeszcze uściślona terminologia, często ich konkretne znaczenie jest niejasne⁵⁹. Słowa te są używane jako synonimy⁶⁰, bądź wykazują różnicę semantyczną odmienną od dzisiejszej⁶¹. Na przykład w Flp 1, 1 czytamy, że list jest adresowany „do wszystkich świętych (...) wraz z biskupami i diako-

⁵⁰ Zob. Dz 6, 1–6.

⁵¹ *Adversus haereses*, 1, 26, 3, [w:] „Patrologiae cursus completus. Series Graeca“ [dalej: PG] 7, s. 687.

⁵² Tamże 3, 12, 10, [w:] PG 7, s. 904.

⁵³ Por. C. Spicq, Saint Paul. *Les Épîtres Pastorales*, t. I, Paris 1969, s. 440–442.

⁵⁴ Por. M. Guerra Gomez, *Episcopos y Presbyteros*, Burgos 1962, s. 168–171; 180–181; zob. K. Nasilowski, *Dwuaspektowe traktowanie instytucji kapłaństwa w kościelnych przepisach prawno – administracyjnych zawartych w Dekrecie Gracjana*, PK 23 (1980) nr 3–4, s. 21–28.

⁵⁵ Por. M. Guerra Gomez, *Episcopos y Presbyteros*, s. 117.

⁵⁶ Por. Tamże, s. 184; 249–259; W Starym Testamencie *presbytery* (*zekenim*) byli przywódcami rodów wchodzących skład dwunastu pokoleń, reprezentując patriarchalną organizację i kolegialne kierownictwo.

⁵⁷ Por. H. Schlier, *Die neutestamentliche Grundlage des Priesteramtes*, [w:] *Priesterdinst, Ursprung und Frühgeschichte*, t. I, Freiburg – Basel – Wien 1970, s. 101.

⁵⁸ Ph. Goyret, *Powolani, konsekrowani, posłani...*, dz. cyt., s. 115.

⁵⁹ Por. C. Spicq, *Les Épîtres Pastorales*, t. I, s. 439.

⁶⁰ Por. M. Guerra Gomez, *Episcopos y Presbyteros*, Burgos 1962, s. 382.

⁶¹ Por. C. Spicq, *Les Épîtres Pastorales*, t. I, s. 452–453.

nami:, jak się wydaje, przez „biskupów” rozumie się tutaj biskupów i prezbiterów, czyli tych, którzy przewodzili wspólnocie⁶². W Dz 20, 28 („Uważajcie na samych siebie i na całe stado, w którym Duch św. ustanowił was biskupami, abyście kierowali Kościołem Bożym”) rzecz ma się podobnie ze słowem „biskup”, choć w Dz 20, 17 dowiadujemy się, że ludzie wezwani do Efezu byli „prezbiterami” tego miasta. Natomiast Apostoł Jan przedstawia się jako „prezbiter”⁶³. Zaś słowo „diakon” we wszystkich pismach Nowego Testamentu określa posługiwanie kościelne różne od posługiwania prezbiterów-biskupów, jakkolwiek pojawia się w odniesieniu do św. Pawła (Kol 1, 23), jak w odniesieniu do Chrystusa. Nie zawsze można zatem przyznać temu nowotestamentalnemu słowu dzisiejszy sens techniczny, bowiem obejmuje ono także urzędy spoza zakresu porządku sakramentalnego⁶⁴.

W pierwszych nienatchnionych pismach chrześcijańskich występuje jeszcze niezbyt dokładna terminologia. W *Didache* pochodzącym z drugiej połowy I wieku czytamy: „Wybierzcie sobie zatem biskupów i diakonów godnych Pana...” (XV 1)⁶⁵, brakuje tutaj wzmianki o prezbiterach. List św. Klemensa Rzymskiego nie dostarcza bezwzględnie pewnego świadectwa co się tyczy trójpodziału posługiwania w Kościele. Chociaż autor tego listu wymienia zarówno biskupów, jak i prezbiterów i diakonów,

to jednak triada ta nie ukazuje się nazbyt jasno, zwłaszcza, że w odniesieniu do Koryntian jest mowa tylko o prezbiterach⁶⁶.

Istnienie trójczłonowej hierarchii kościelnej nie zależy od tego, czy jej przedstawiciele w ówczesnych pismach są czy nie są wymieniani przy użyciu terminologii: biskup, prezbiter, diakon. Synonimiczny i ambiwalentny charakter tych terminów w języku Nowego Testamentu oznacza jedynie, że słowa te były wtedy pozbawione późniejszego znaczenia technicznego, takiego, jakie zwykliśmy przyznawać im dziś⁶⁷.

Problem terminologiczny wyjaśnia się w świetle tradycji chrześcijańskiej pierwszych wieków, która zaświadcza, że istnienie biskupów, prezbiterów i diakonów sięga początków życia Kościoła. Wybór tych słów na określenie posługiwania kościelnych w ich aktualnym znaczeniu nie dokonuje się przypadkiem, lecz ma swe źródło w bardzo ważnych racjach odpowiedności⁶⁸.

Już w listach św. Ignacego z Antiochii (ok. 100 r.) widzimy trzyczłonową hierarchię ustanowioną w każdym mieście, obejmującą biskupów (jednego dla każdej wspólnoty), prezbiterów i diakonów⁶⁹. Natomiast „Tradycja apostołska” z III wieku opisuje liturgiczne obrzędy święceń biskupich, prezbiteratu i diakonatu. Pojęcie *ordinatio* zastrzega tylko dla tych trzech stopni święceń, odnośnie innych urzędów używa słowa *institutio*⁷⁰.

⁶² Tamże, s. 320–321.

⁶³ Por. 2 J 1; 3 J 1.

⁶⁴ R. Penna, *La diakonia nelle Lettere ai Corinzi*, [w:] *Il diaconato permanente* (dz. zbior.) Roma 1983, s. 211–218.

⁶⁵ *Pierwsi świadkowie. Pisma Ojców Apostolskich*, tłum. A. Świderkówna, Kraków 1988, s. 50.

⁶⁶ Tamże.

⁶⁷ Por. M. Guerra Gomez, *Episcopos y Presbyteros*, s. 268.

⁶⁸ Tamże, s. 347–348; 374–375.

⁶⁹ Zob. List do Filipian 4; List do Efezjan 4; List do Magnezja 2, [w:] *Pierwsi świadkowie...*, s. 3–4.

⁷⁰ A. G. Martimort, *I Sacramento*, [w:] *La Chiesa in preghiera. Introduzione alla liturgia*, Brescia 1984, s. 161; por. W. Schenk, *Liturgia sakramentów świętych*, cz. II, Lublin 1964, s. 86–89.

Kościół zawsze uważał trzy stopnie święceń za swoją stałą strukturę hierarchiczną. Oprócz tych trzech były inne święcenia, w liczbie zmiennej w ciągu dziejów, które ostatecznie przyjęły formę pięciu „święceń niższych”⁷¹. Kościelny charakter ustanowienia tych ostatnich nie cieszył się zawsze powszechną akceptacją. Wśród teologów średniowiecznych rozpowszechniły się opinie o ich sakramentalnej naturze i tym samym o boskim ich ustanowieniu⁷².

Na przestrzeni historii Kościoła różnie patrzono na sakrament święceń. Trudno jest dokładnie ustalić, od kiedy zarysowuje się widoczna różnica pomiędzy biskupem a prezbiterem, jak również, w którym momencie historii pojawiają się niższe święcenia⁷³.

Święty Korneliusz (ok. 251 roku) w Liście do Fabiusa, biskupa Antiochii, podaje pełny wykaz święceń. Wymienia w nim stan kleru rzymskiego: 46 kapłanów, 7 diakonów, 7 subdiakonów, 42 akolitów,

52 egzorcystów, lektorów i ostiariuszy⁷⁴.

W *Traditio Apostolica* (III wiek) św. Hipolit przedstawia trójstopniową hierarchię, na którą podczas święceń nakłada się ręce oraz niższe stopnie, przy których nie występuje nałożenie rąk⁷⁵. Z okresu między VI a VIII wiekiem są dostępne teksty: *Sacramentarium Veronense* i *Sacramentarium Gregorianum*, które zawierają modlitwy święceń biskupich, prezbiteratu i diakonatu⁷⁶. Natomiast w *Ordo XXXIV* wymienione są: lektorat, akolita i subdiakon. Rytuał ten dopuszcza także możliwość tonsury⁷⁷. W *Sacramentarium Gelasianum* występują modlitwy związane ze święceniami ostiariatu, lektoratu, egzorcysty i subdiakonatu⁷⁸.

W Pontyfikale z X wieku pojawia się pewna nowość. Święcenia biskupie, prezbiteratu i diakonatu nie stanowią już razem całości. Święcenia zaczynają się od tonsury, a szczytem ich jest prezbiterat. Biskupstwo zostaje od nich odłączone i pojawia się jako koronacja: króla, cesarza,

⁷¹ Do święceń niższych należały następujące święcenia: subdiakon, z którym związane było zadanie bezpośredniego wspomaganie diakona; akolita, związany z zadaniem noszenia świeczników, zapalania światła w kościele oraz przygotowywania wina i wody do Eucharystii; egzorcysta, związany z zadaniem wyrzucania złych duchów, w praktyce egzorcysta pomagał jedynie w pewnych ceremoniach obrzędu katechumenów i troszczył się o wodę święconą; lektorat, z którym związane było zadanie czytania, śpiewania i pilnowania ksiąg; ostiariat, z którym wiązała się funkcja „odźwiernego” kościoła, pilnowania wejścia oraz zakrystii.

⁷² P. Lambert, 4 *Sent.*, dist. 24, c. 12; Autor przeciwstawia się boskiemu pochodzeniu tych święceń: *Cumque omnes spirituals sint et sacri, excelenter tamen Cannes duos tantum sacros ordines appellari cantsent, diacpnatus scilicet et presbyteratus, quia hos solos primitiva Ecclesia legitur.*

⁷³ Zob. E. Górski, *Święcenia niższe i wyższe*, Sandomierz 1954; por. R. Monitor, *Vom Sakrament der Weihe*, t. II, Regensburg 1938.

⁷⁴ Św. Korneliusz, List do Fabiusa, [w:] PG 20, s. 261.

⁷⁵ P. Jounel, *Le ordinazioni*, [w:] *La Chisa In preghiera. Introduzione alla liturgia*, red. A. G. Martimort, Roma 1963, s. 516.

⁷⁶ L. Eizenhöfer, P. Sifrin, L. C. Mohlberg (wydawcy), *Sacramentarium Veronense*, Roma 1978, nr 942–947; J. Deshusses (wydawca), *Sacramentaire Gregorien. Ses principales formes d'après les plus anciens manuscrits*, t. I, Fribourg (Suisse) 1979, nr 21–32.

⁷⁷ M. Andrieu, *Les Ordines romani duh aut moyen âge, III*, Louvain 1961, s. 539–540.

⁷⁸ L. Eizenhöfer, P. Sifrin, L. C. Mohlberg (wydawcy), *Liber Sacramentorum Romae Aecclesiae Ordinis anni circuli – Sacramentarium Gelasianum*, Roma 1981, nr 748–756.

ponieważ biskup jako następca Apostołów stawał się panem feudalnym⁷⁹. W tym samym okresie stabilizuje się pięć niższych święceń: ostiariat, lektorat, egzorcystat, akolita, subdiakoniat⁸⁰. Do XII wieku subdiakoniat był uważany za święcenia niższe, dopiero w XII wieku lub na początku XIII został uznany za święcenia wyższe⁸¹.

W Średniowieczu, gdy rozwinęła się sakramentologia, teologowie uważali, że tonsury i sakry biskupiej nie można uznawać za sakrament⁸². Natomiast w dobie reformacji teologowie podzielili się na dwie grupy: tomiści, którzy uznawali w dalszym ciągu istnienie siedmiostopniowego sakramentu święceń; oraz druga grupa teologów sugerująca istnienie ośmio, a nawet dziesięciostopniowego sakramentu święceń⁸³.

Od Soboru Trydenckiego święcenia niższe tracą swoje pierwotne znaczenie, stają się bowiem wyłącznie etapami na drodze do święceń prezbiteratu⁸⁴.

Dopiero papież Pius XII, określając materię i formę sakramentu święceń, zespolił ściśle ze sobą trzy wyższe święcenia: diakonat, prezbiterat i biskupstwo⁸⁵. Natomiast papież Paweł VI, idąc za sugestią Soboru Watykańskiego II, zniósł niższe święcenia i subdiakoniat. W ich miejsce ustanowił posługę lektora i akolity⁸⁶. Lek-

tor jest odtąd ustanowiony dla czytania Słowa Bożego w zgromadzeniu liturgicznym, akolita natomiast przeznaczony jest do służby ołtarza, ażeby wspomagał diakona i obsługiwał kapłanowi⁸⁷. Posługi te, choć traktowane są jako stopnie wiodące do kapłaństwa hierarchicznego, nie są zastrzeżone tylko kandydatom do sakramentu święceń, ale mogą być powierzone wiernym świeckim⁸⁸. Kandydaci do święceń mają obowiązek przyjąć obie posługi i je wykonywać. Dyspensować od przyjęcia tych posług może jedynie Stolica Apostolska⁸⁹. Poza tym Paweł VI zniósł także tonsurę, określając zarazem, że wejście do stanu duchownego następuje po przyjęciu święceń diakonatu⁹⁰.

Po tych dziejowych przeobrażeniach należy zastanowić się, czy święcenia są jednym sakramentem, a równocześnie, czy każdy ze stopni jest sakramentem pełnym samym w sobie?

Chcąc widzieć jedność sakramentalną trzech stopni święceń, należałoby najpierw zauważyć specyfikę każdego z nich. Na szczycie hierarchii stoi biskup, jako następca Apostołów. Zostaje on obdarzony specjalną mocą Duch Świętego i wyciśnięte zostaje w nim święte znamię⁹¹. Ta moc, którą otrzymał sam Chrystus i przekazał Apostołom, a oni swoim na-

⁷⁹ P. Jounel., dz. cyt., s. 543.

⁸⁰ F. Brovelli, *Ordine e ministri*, "Anamnesis" t. 3, z. 1, s. 276.

⁸¹ P. Hemperek, *Reforma święceń niższych i subdiakonatu*, PK (1973) nr 3-4, s. 212.

⁸² L. Ott, *Das weihesakrament. Handbuch der Dogmengeschichte*, t. IV, Freiburg 1969, s. 87 n.

⁸³ Tamże, s. 131.

⁸⁴ F. Brovelli, dz. cyt., s. 277.

⁸⁵ Pius XII, *Constitutio Apostolica Sacramentum Ordinis*, AAS 40 (1948) 5-7.

⁸⁶ Paweł VI, *Motu proprio Ministeria quedam*, AAS 64 (1972) 531-532.

⁸⁷ Tamże, s. 532-533.

⁸⁸ Tamże, s. 531.

⁸⁹ Tamże, s. 533.

⁹⁰ Tamże, s. 531.

⁹¹ Por. KK 21.

stępcom – biskupom, pochodzi od Boga⁹². To najwyższe posługiwanie nie jest nigdy w pełni niezależne. Biskupi stanowią bowiem, na wzór Apostołów, Kolegium, na czele którego stoi Biskup Rzymski⁹³. Owa kolegialność zostaje ukazana w bardzo wyrazisty sposób w samym momencie święceń, kiedy to w nakładaniu rąk uczestniczą wszyscy obecni biskupi⁹⁴. W ten sposób święcenia biskupie, oprócz przekazywania władzy, są równocześnie aktem włączenia ordynowanego do Kolegium Biskupiego. Gest nałożenia rąk przez wszystkich obecnych biskupów należy rozumieć także jako akt uznania ze strony Kolegium charakteru apostołskiego Kościoła lokalnego. Chodzi mianowicie o to, że nowowyświęcony biskup staje się pasterzem konkretnej wspólnoty. W Kolegium uznaje identyfikację Kościoła lokalnego z Kościołem powszechnym. Sam zaś biskup staje się w ten sposób świadkiem jedności i apostołskości wobec swego ludu. On reprezentuje Kościół powszechny we wspólnocie, nad którą jest postawiony, a powierzony swej opiece pasterskiej lud – wobec Kościoła powszechnego⁹⁵.

Najbliższymi współpracownikami biskupów są prezbiterzy. Służą oni Ludowi Bożemu razem z biskupem jako „jedno grono kapłańskie” (KK 28). Prezbiterzy zostają włączeni do hierarchii kapłańskiej z jednej strony przez uczestnictwo

w kapłaństwie biskupa, z drugiej zaś dlatego, że stanowią jedno prezbiterium, którego głową jest sam biskup⁹⁶. Więzy, jakie zachodzą między biskupem a prezbiterium, wywodzą się już z samego porządku ontycznego święceń. Na mocy święceń prezbiter uczestniczy w powszechnej misji Apostołów i biskupów, ale w stopniu podporządkowanym. Dlatego żaden prezbiter nie może wypełniać swego posłannictwa sam, ale tylko w zjednoczeniu z innymi prezbiterami – pod przewodnictwem biskupa⁹⁷.

Na niższym stopniu hierarchii stoją diakoni, na których nakłada się ręce „nie dla kapłaństwa, lecz dla służby”. Umocnieni bowiem łaską sakramentalną, w posłudze liturgii, słowa i miłości służą Ludowi Bożemu w łączności z biskupem i jego kapłanami⁹⁸. Przez święcenia diakonatu Duch Święty udziela wybranym szczególnej łaski, wyciska na nich niezatarty charakter sakramentalny i czyni ich podobnymi do Chrystusa. Diakon umiejscowiony jest jeżeli nie *in persona Christi*, to przynajmniej *in persona Ecclesiae*⁹⁹.

Nie ulega wątpliwości, że diakon różni się istotowo od prezbitera, ponieważ w święceniach nie otrzymuje władzy rządzenia Kościołem. Nie może sprawować Eucharystii, w której wyraża się Kościół w sposób najbardziej pełny. Diakon nie jest też doradcą biskupa, lecz wykonaw-

⁹² Por. Modlitwa konsekracyjna święceń biskupich: *Pontificale Romanum. De ordinatione diaconi, presbyteri et episcopi*, Libreria Editrice Vaticana 1968, s. 75; zob. Paweł VI, *Constitutio Apostolica Pontificalis Romani*, AAS 60 (1968) 372 – 373.

⁹³ KK 22.

⁹⁴ Por. KL 76.

⁹⁵ Por. B. Dziwosz, *Sakrament kapłaństwa w odnowionych obrzędach święceń*, [w:] *W kierunku chrześcijańskiej kultury*, Warszawa 1978, s. 378.

⁹⁶ KK 21.

⁹⁷ S. Bareła, *Uczestnictwo w pełni kapłaństwa*, [w:] „Ateneum Kapłańskie” 77 (1966) s. 204–209.

⁹⁸ KK 29.

⁹⁹ K. Hornem, *Diakonat jako święcenie trwałe*, [w:] „Concilium” Nr 1 – 10 (1968) s. 461.

cą jego misji¹⁰⁰. Diakon jest „szafarzem zwyczajnym słowa Bożego i Eucharystii”¹⁰¹. Innymi słowy można go nazwać „sługą słowa i ołtarza” w pełnym tego słowa znaczeniu.

Oficjalne nauczanie Kościoła¹⁰², oprócz potwierdzenia istnienia trzech stopni, dodaje także zastrzeżenie „z ustanowienia Bożego”. Trzy stopnie hierarchii kościelnej mają zatem swe źródło w woli Zbawiciela Kościoła i tym samym nie można ani zmniejszyć, ani zwiększyć ich liczby. Mogą być inne posługiwanie, ale zawsze z ustanowienia kościelnego i dlatego podatne na zmiany¹⁰³.

4. ROZRÓŻNIENIE BISKUP – PREZBITER

Rozróżnienie biskup – prezbiter, historycznie rzecz biorąc, nie wyłoniło się w sposób „bezbolesny”. Chociaż istnienie dwu wyższych oddzielnych święceń, uważano za *gradia diversi*, nie podlegało kwestii, to jednak specyfika tego rozróżnienia uległa wielu zmianom.

Średniowiecze odziedziczyło po okresie patrystycznym ideę kapłaństwa wyrażającego się w siedmiu święceniach: prezbiterat, diakonat, subdiakoniat i cztery święcenia niższe. „Siódemka” cieszyła się wielkim szacunkiem jako biblijny symbol doskonałości i pozostawała w zgodzie z bardzo poważną w śre-

dniowieczu myślą Pseudo – Dionizego¹⁰⁴. Z czasem, w miarę jak teologia rozwinęła pojęcie sakramentu w jego dzisiejszym znaczeniu technicznym, upowszechniła się również idea sakramentalnego charakteru wszystkich siedmiu *ordines*, ale nie biskupstwa, które łączono często z prezbiteratem jako szczególne *ordo*¹⁰⁵. Brak uznania sakramentalności biskupstwa prowadzi zatem do poszukiwania wspomnianej wyżej specyfiki gdzie indziej, co groziło znacznym zubożeniem relacji prezbiterat – biskupstwo.

W tym obszarze porusza się św. Tomasz. Nie mówi on o biskupstwie jako święceniemu odrębnym od prezbiteratu. Opiera się natomiast na dwumianie: *potestas ordinis* – *potestas iurisdictionis* i znajduje różnicę w tej drugiej. Co się tyczy *Corpus verum*, *potestas ordinis* jest ta sama, jeśli chodzi o *Corpus mysticum*, prezbiter zależy całkowicie od biskupa, który posiada *potestas iurisdictionis*¹⁰⁶. Kwestia wyłącznej kompetencji biskupa w zakresie sakramentu święceń (jako jedyne szafarza) rozwiązuje się, zwracając uwagę na fakt, że pozostaje on w obszarze *potestas iurisdictionis*, będąc prawdziwym sakramentem¹⁰⁷. Należy dodać, iż pojęcie *potestas iurisdictionis*, jaką sprawuje biskup nad Ciałem Mistycznym, przybiera u św. Tomasza odcień znacznie przekraczający funkcję jurydyczną. Nawia-

¹⁰⁰ J. Nowak, *Trójstopniowość sakramentu święceń*, [w:] *Kapłaństwo*, red. L. Baltera, Poznań - Warszawa 1988, s. 97.

¹⁰¹ *De muneribus diaconi in communitatibus sacerdotum*, „Notitiae” 12 (1976) s. 47.

¹⁰² Zob. Pius XII, Konstytucja *Sacramentum ordinis* z dnia 30. XI. 1947 r., DS 3857 – 3861; por. KK 20, 21, 28, 29.

¹⁰³ Ph. Goyret, *Powołani, konsekrowani, posłani...*, dz. cyt., s. 120 – 121.

¹⁰⁴ Por. A. Nicholas, *Holy order. Apostolic Pristhood from the New Testament to the Secondo Vatican Council*, Dublin 1989, s. 79–81.

¹⁰⁵ Zob. M. Madero, *La sacramentalidad de la consecracion episcopal. Status quaestionis en el periodo anterior al Concilio Vaticano II*, Roma 1995, s. 25–26. Idzie za tym tradycja zapoczątkowana przez św. Hieronima w V wieku.

¹⁰⁶ S. Th., II-II, q. 39, a. 3; III, q. 82, a. 1c, 4.

¹⁰⁷ *Suppl.*, q. 38, a. 1, ad 3. Wielu autorów uważa, że ewolucja myśli św. Tomasza musiała doprowadzić do zmiany jego stanowiska, które ukształtowało się w „Sumie teologicznej”, dojrzałym dziele autora. Tak, czy inaczej, św. Tomasz zmarł nim zamknął część dotyczącą sakramentu święceń.

zuje on do pierwotnej patrystycznej idei biskupstwa jako funkcji pastoralnej¹⁰⁸.

Oparcie jednak wspomnianego rozróżnienia jedynie na odmienności *postestas iurisdictionis* nastęrcza wiele trudności. Rzeczywistość stawia nas wobec różnych urzędów kościelnych sprawowanych przez prezbiterów, którzy mają *potestas iurisdictionis* bardzo rozległą, niejednokrotnie większą niż *postestas* biskupa. Poza tym nie jest jasne, w jaki sposób sukcesja apostołska utrwalona w pełni jedynie w biskupach może opierać się wyłącznie na jurysdykcji¹⁰⁹. Brak uznania sakramentalności biskupstwa zaznacza się również na Soborze Trydenckim. Choć się jej nie odrzuca, to przecież sobór potwierdza istnienie hierarchii w Kościele *divina ordinatione institutam* złożonej z biskupów, prezbiterów i sług¹¹⁰.

Dość popularna była podówczas próba szukania różnicy między biskupstwem a prezbiteratem jedynie w funkcjach sakramentalnych właściwych każdemu ze stopni. Sobór orzekł: „Jeśli ktoś twierdzi, że biskupi nie są wyżsi od kapłanów albo że nie mają władzy bierzmowania i udzielania święceń, albo że władza, którą mają jest im wspólna z kapłanami (...) n.b.w”¹¹¹.

Stwierdzenie „jest im wspólna z kapłanami” (zanegowane) nie oznacza, jak wiadomo, że prezbiterzy nie mogą w żadnym przypadku bierzmować. Oznacza natomiast, że ta władza przysługuje biskupowi „inaczej niż prezbiterom”. Jeżeli chodzi

o *potestas ordinandi*, sprawy komplikują się, gdy popatrzymy na stulecie poprzedzające Sobór Trydencki. W tym czasie bowiem odnajdujemy trzy bulle papieskie, które przyznawały niektórym prezbiterom władzę udzielania święceń. Anulowały one tym samym różnicę opartą jedynie na władzy w zakresie sakramentów¹¹².

Pierwsza z nich to bulla papieża Bonifacego IX z 1400 roku, przyznająca opatowi Essex prawo udzielania święceń diakonatu i prezbiteratu¹¹³. Dwadzieścia siedem lat później papież Marcin V przyznał takie same uprawnienia opatowi Altzelle¹¹⁴. Wreszcie w 1489 roku papież Innocenty VII przyznał opatowi Citeaux prawo święcenia diakonów¹¹⁵. Jak stwierdzają historycy autentyczność tych dokumentów nie podlega kwestii.

Podejmowano różne próby, aby połączyć to, o czym powiedziano wyżej, z nauką o *solus episcopus* jako ważnym szafarzu święceń. Niektórzy mówią, że bulle miały jedynie charakter zezwoleń na udanie się do innego biskupa, różnego od ordynariusza miejsca. Inni podkreślają fakt, że świadectwa historyczne dotyczą istnienia bulli, brak jednak świadectw o faktycznym wykonywaniu udzielnej władzy przez opatów. Jeszcze inni mówią o krótkotrwałych przywilejach. To ostatnie przypuszczenie sprawdza się w przypadku bulli Bonifacego IX, bowiem mówi ona o kilku latach i bulli Marcina V, która została udzielona z okres pięciu lat. Wyda-

¹⁰⁸ Zob. Ph. Goyret, *Powołani, konsekrowani, posłani...*, dz. cyt., s. 125.

¹⁰⁹ Tamże, s. 125

¹¹⁰ DS 1776.

¹¹¹ DS 1777.

¹¹² Zob. Z. Janczewski, *Ustanowienie szafarzy sakramentów świętych w Kościele łacińskim i Kościołach wschodnich*, Warszawa 2004, s. 196–208.

¹¹³ DS 1145; Bulla *Sacrae religionis*, 1.II.1400 r.

¹¹⁴ DS 1290; Bulla *Gerentes ad vos*, 16.XI.1427 r.

¹¹⁵ DS 1435; Bulla *Exposcit tuae devotionis*, 9.IV.1489 r.

je się natomiast, że bulla skierowana do opata Citeaux pozostała w mocy aż do XVIII wieku i że udzielone w niej zezwolenie było faktycznie stosowane¹¹⁶.

Spojrzenie historyczne na rozróżnienie biskupstwo – prezbiterat bądź w różnej *potestas iurisdictionis*, bądź w różnej *potestas* w zakresie sakramentów nie prowadzi nas do jasnego celu.

Sobór Watykański II, mówi o konsekracji biskupiej jako o prawdziwym sakramencie¹¹⁷. Jeśli chodzi o interesując nas rozróżnienie, wyraźne kryterium znajduje się w dekrecie *Presbyterorum ordinis*: „Chrystus, posławszy Apostołów, tak jak sam został posłany przez Ojca, przez tych właśnie Apostołów uczynił uczestnikami swego namaszczenia i posłannictwa ich następców, biskupów. Zadanie posługi biskupiej zostało przekazane prezbiterom, w podporządkowanym stopniu, aby ustanowieni w stanie prezbiteratu byli współpracownikami stanu biskupiego, w celu należytego wypełniania apostolskiego posłannictwa powierzonego przez Chrystusa” (PO 2).

Teksty soborowe w sposób uroczysty stwierdzają sakramentalność biskupstwa i jego wyższość w relacji do prezbiteratu w zakresie władzy święceń¹¹⁸. W swoich doktrynalnych stwierdzeniach nie zdefi-

niowały jednak, na czym polega różnica między tymi dwoma święczeniami, wskazały na elementy, które łączą prezbiterat i biskupstwo na płaszczyźnie sakramentalnej, stwierdzając jednak zależność prezbiterów od biskupów w pełnieniu ich posługi¹¹⁹.

Tak więc istota interesującego nas rozróżnienia kryje się w fakcie, że posłannictwo apostolskie otrzymali w pełni jedynie biskupi. Natomiast prezbiterzy to samo posłannictwo otrzymali w stopniu „podporządkowanym” względem urzędu biskupiego. Chociaż zarówno biskupstwo, jak i prezbiterat są formami uczestnictwa w kapłaństwie Chrystusa, wyraźnie różnią się od siebie. Biskupstwo jest najwyższym stopniem kapłaństwa, bowiem nie istnieje i nie może istnieć wyższy stopień uczestnictwa¹²⁰, natomiast prezbiterat jest uczestnictwem niepełnym i charakteryzuje się zależnością od biskupów¹²¹. Tym samym, chociaż prezbiterzy mają udział w posłannictwie apostolskim, nie są następcami Apostołów, co przysługuje jedynie biskupom. Charakterystycznym rysem posługi prezbiterów jest to, że sprawują ją jako „współpracownicy kolegium biskupów”, bowiem do biskupów należy kierowanie poszczególnymi Kościołami¹²².

¹¹⁶ Por. J. H. Nicolas, *Sintesi Dogmatica. Dalla Trinità alla Trinità*, t. II, w: *La Chiesa e i sacramenti*, Cita del aticano 1991, s. 578–583.

¹¹⁷ KK 20, 21, 28, 29.

¹¹⁸ KK 18, 22.

¹¹⁹ G. Ghirlanda, *Biskupstwo i prezbiterat w „Lumen gentium”*, [w:] *Kapłaństwo*, red. L. Balter, Poznań – Warszawa 1988, s. 86; zob. J. Ratzinger, *Nauka Kościoła o „Sacramentum ordinis”*, [w:] *Kapłaństwo*, red. L. Balter, Poznań – Warszawa 1988, s. 68–71.

¹²⁰ W liturgii święceń biskupich występuje namaszczenie głowy święconego, będące znakiem „szczególnego uczestnictwa biskupa w kapłaństwie Chrystusa”, czego nie ma w liturgii święceń prezbiteratu. (*De ordinatione episcopi, presbyterorum et diaconorum*, Typis Polyglottis Vaticanis 1990, s. 26.)

¹²¹ KK 28, Dokument ten mówiąc o prezbiterach stwierdza, że „nie posiadają pełni kapłaństwa i w wykonywaniu swej władzy są zależni od biskupów.”

¹²² KK 27, CD 11.

Prezbiterzy uczestniczą w tym samym *munus* posługiwania biskupa, jako że, nie posiadając szczytu kapłaństwa i zależąc od biskupów w pełnieniu swej władzy, są przecież prawdziwymi kapłanami Nowego Testamentu; ponieważ uczestniczą w jednym kapłaństwie Jezusa Chrystusa, na mocy sakramentu święceń¹²³.

Różnica między biskupstwem a prezbiteratem ujawnia się także w obrzędzie święceń. Analizując obrzędy liturgii sakramentu święceń, bardzo łatwo dostrzec w nich wspólne elementy ale także i różnice. We wszystkich stopniach święceń występuje prośba o udzielenie święceń (postulacja)¹²⁴ i skrutinium¹²⁵. Ten drugi stopień różni się co prawda w swej treści, ponieważ każdy stopień przeznaczony do innego uczestnictwa w kapłaństwie Chrystusa. Dlatego też przed przystąpieniem do święceń biskupich stawia się elektowi pytania dotyczące: wypełniania rządu, głoszenia Ewangelii, strzeżenia depozytu wiary, budowania Mistycznego Ciała Chrystusa w jedności z Kolegium Biskupim, posłuszeństwa następcy św. Piotra, troski o Lud Boży, okazywania miłosierdzia, bycia dobrym pasterzem¹²⁶. Kandydatom do prezbiteratu zostają zadane pytania, czy chcą spełniać urząd kapłański w stopniu prezbite-

ra, sprawować misteria Chrystusa, głosić Ewangelię i składać ofiarę z siebie wraz z Chrystusem¹²⁷. Przystępujący do święceń prezbiteratu składają także obietnicę posłuszeństwa względem własnego ordynariusza¹²⁸. Wypływa ona stąd, że prezbiterzy a także diakoni działają zawsze w zależności od biskupa¹²⁹. Czytanie bulli papieskiej występuje tylko przed święceniami biskupimi¹³⁰. Bezpośredni moment poprzedzający istotę sakramentu stanowi Litania do Wszystkich Świętych, która jest wykonywana podczas liturgii każdego ze stopni święceń¹³¹.

Do istoty sakramentu należy włożenie rąk i modlitwa konsekrycyjna¹³². Choć we wszystkich stopniach występuje nałożenie rąk, to jednak przyjmuje się trzy warianty tego gestu. Ponieważ biskup jest włączany do Kolegium Biskupiego, dlatego wszyscy obecni biskupi wkładają ręce na elekta¹³³. Prezbiter włączany jest do „prezbiterium”, dlatego wszyscy obecni biskupi i prezbiterzy wkładają ręce na święconego¹³⁴. Druga zasadnicza część istoty sakramentu mieści się w słowach. Każdy stopień święceń ma swoją własną modlitwę konsekrycyjną. W układzie tych modlitw można zauważyć podobieństwa. Otóż w każdej z nich można wyodrębnić trzy części: anamnezę, epiklezę i część

¹²³ KK 28.

¹²⁴ *Pontificale Romanum, De ordinatione diaconi, presbyteri et episcopi*, Libreria Editrice Vaticana 1968, s. 13–14, 31–32, 63.

¹²⁵ Tamże, s. 15–16, 33–34, 65–66.

¹²⁶ Tamże, s. 65–66.

¹²⁷ Tamże, s. 34.

¹²⁸ Tamże.

¹²⁹ Por. KK 20, 28, 29.

¹³⁰ *Pontificale Romanum, De ordinatione diaconi, presbyteri et episcopi...*, dz. cyt., s. 63.

¹³¹ Tamże, s. 16–19, 35–38, 67–69.

¹³² Pius XII, *Constitutio Apostolica, Sacramentum Ordinis...*, s. 6.

¹³³ *Pontificale Romanum, De ordinatione diaconi, presbyteri et episcopi...*, dz. cyt., s. 70.

¹³⁴ Tamże, s. 38.

wstawienniczą zakończoną doksologią. Treść modlitw konsekuracyjnych ukazuje szeroką charakterystykę poszczególnych stopni święceń. Modlitwa konsekuracyjna święceń biskupich wspomina fakt, że od powołania Abrahama nigdy Bóg nie pozostawił swego ludu bez przełożonych i kapłanów, dalej ukazuje władzę rządzenia w Kościele i sposób jej przekazywania oraz precyzuje funkcje biskupa¹³⁵. Natomiast w modlitwie konsekuracyjnej święceń prezbiteratu, na tle trzech postaci: Mojżesza, Aarona i Apostołów, którzy byli wspierani przez innych w rządzeniu, w sprawowaniu kultu i głoszeniu Ewangelii, zostały ukazane trzy kierunki posługi w Kościele: rządzenia, kultu i przepowiadania. Obok tego wyłania się obraz prezbitera i jego relacja do biskupa, którego jest on pomocnikiem i współpracownikiem¹³⁶.

W dalszej części liturgii sakramentu święceń pojawiają się obrzędy wyjaśniające. Ilustrują one tę rzeczywistość, która dokonała się wcześniej, podczas istotnego momentu święceń. Należy przy tym pamiętać, że obrzędy wyjaśniające nie decydują w ogóle o ważności sakramentu¹³⁷.

Obrzędami objaśniającymi święceń biskupich są: namaszczenie głowy, wręczenie księgi Ewangelii, wręczenie pierścienia, mitry i pastorału oraz objęcie katedry. Są to bardzo wymowne symbole, których znaczenie wyjaśniają towarzyszące tym aktom modlitewne formuły¹³⁸. Natomiast podczas święceń prezbiteratu obrzęd namaszczenia rąk oraz wręczenia

chleba i wina¹³⁹. Symbole te ukazują kapłański aspekt posługi prezbiterów.

Łatwo zauważyć, iż charakterystycznym rysem posługi prezbiterów jest to, że sprawują ją w łączności z biskupem. Posługa ta polega przede wszystkim na jedności oraz odpowiedzialnej i koniecznej współpracy z posługą biskupa, w trosce o Kościół powszechny i poszczególne Kościoły lokalne, którym służą tworząc z biskupem jedno *presbyterium*¹⁴⁰.

5. „MUNERA” PREZBITERATU I EPISKOPATU

Munus to pojęcie, które wynika z pojęcia misji, wskazuje ono równocześnie na funkcję, jaką powołani mają pełnić w Kościele na mocy wezwania - zadania osobowego ze strony Boga i daru łaski dla jego spełniania. Kościół ma *munus* głoszenia i niesienia zbawienia, ponieważ ma zadanie kontynuowania dzieła Chrystusowego. Uczestniczą w tym *munus* przede wszystkim Apostołowie, następnie biskupi, prezbiterzy, diakoni oraz świeccy, każdy według różnego stopnia i różnej natury uczestnictwa w jednym posłannictwie Chrystusa i Kościoła. W tym, co dotyczy biskupów i prezbiterów, *munera* te są darem duchowym, przez który, razem z łaską sakramentalną i świętym charakterem, osoba zostaje upodobniona do Chrystusa¹⁴¹.

W posłannictwie kapłańskim biskupa (tak jak i u prezbitera) centralne miejsce zajmuje Eucharystia. To właśnie biskup kieruje sprawowaniem Eucharystii¹⁴².

¹³⁵ Tamże, s. 74–75.

¹³⁶ Tamże, s. 43–44.

¹³⁷ Pius XII, *Constitutio Apostolica, Sacramentum Ordinis...*, dz. cyt., s. 6.

¹³⁸ *Pontificale Romanum, De ordinatione diaconi, presbyteri et episcopi...*, dz. cyt., s. 75–76.

¹³⁹ Tamże, s. 44.

¹⁴⁰ PDV 17.

¹⁴¹ G. Ghirlanda, *Biskupstwo i prezbiterat w „Lumen gentium”...*, dz. cyt., s. 90.

¹⁴² KK 26.

W modlitwie konsekracyjnej święceń biskupich jest zawarta prośba, aby nowo-wyświęcony wyjednywał łaskawość Boga i składał Mu dary Kościoła¹⁴³. Biskup składa Bogu dary Kościoła przede wszystkim w Eucharystii, która jest skutecznym sakramentem duchowej ofiary Kościoła. On jest też zwyczajnym przewodniczącym liturgii, zwłaszcza Eucharystii – jako bezpośredni pasterz wiernych. Dlatego typową formą sprawowania Eucharystii jest ta, której przewodniczy biskup otoczony swym prezbiterium i ludem swojej diecezji¹⁴⁴. Odpowiedzialność biskupa za Kościół lokalny uwidacznia się w potrójnym zadaniu: w dbaniu o sprawowanie Eucharystii, w sprawowaniu sakramentów we wspólnocie kościelnej oraz w ustalaniu norm zgodnych z wolą Chrystusa, prawami Kościoła powszechnego i partykularnego. Przez to gwarantuje prawidłowe funkcjonowanie ekonomii sakramentalnej¹⁴⁵.

Biskup, kierując Kościołem lokalnym, występuje jako zastępca i legat Chrystusa¹⁴⁶. W tym zwierzchnictwie nad Kościołem lokalnym biskup winien mieć przed oczyma przykład Dobrego Pasterza, który nie przyszedł po to, aby Mu służyło, lecz aby sam służył (por. Mt 20, 28; Mk 10, 45)¹⁴⁷. Ta zwierzchność polega na symbiozie autorytatywnej nadrzędności ze służebną dyspozycyjnością. Biskup bowiem ma prawo

wydawania wiążących nakazów, ale i obowiązek stałej gotowości do zaspokajania potrzeb religijnych swoich wiernych¹⁴⁸.

Pasterskie posługiwanie biskupa winno mieć na uwadze także realne spotkania z wiernymi. Wizytacje parafialne, spotkania z różnymi grupami wiernych, częste okazje do rozmów z przedstawicielami powierzonego ludu, dyskusje itp.¹⁴⁹.

Patrząc na posługę biskupa należy wysunąć wniosek, iż pasterzowanie jest funkcją, z której wypływa troska o prawidłowe wykonywanie funkcji proroczej i kapłańskiej w Kościele¹⁵⁰. Ta troska o cały Kościół uwidacznia się w posłaniu Apostołów na cały świat i w przekazaniu im, oraz ich następcom, władzy przez samego Chrystusa.

Prezbiterom natomiast została udzielona specjalna łaska, aby byli sługami Jezusa Chrystusa wśród ludów i pełnili posługę Ewangelii¹⁵¹. Posługa ta, właściwie pojęta, ma prowadzić ich do sakramentów¹⁵². Dlatego prezbiter wypełnia swoje zadania wtedy, gdy uczy i uświęca. Nie wystarczy, że człowiek jest nauczany, że głosi mu się Sowo Boże, ale musi mieć jeszcze kontakt z uświęcającym życiem łaski, z życiem sakramentalnym¹⁵³. Stąd jedność ewangelizacji i życia sakramentalnego jest stałą cechą charakterystyczną kapłańskiej posługi¹⁵⁴. Szczytem kapłańskiej posługi jest

¹⁴³ *Pontificale Romanum, De ordinatione diaconi, presbyteri et episcopi...*, dz. cyt., s. 75.

¹⁴⁴ KL 41.

¹⁴⁵ KK 26; por. S. Nagy, *Apostolat hierarchiczny*, [w:] *Powołanie do apostołstwa*, Poznań – Warszawa 1975, s. 240.

¹⁴⁶ KK 27.

¹⁴⁷ Tamże.

¹⁴⁸ Por. S. Nagy, *Apostolat hierarchiczny*, s. 242.

¹⁴⁹ DB 16; por. B. Dziwosza, *Sakrament kapłaństwa w odnowionych obrzędach święceń...*, dz. cyt., s. 111.

¹⁵⁰ KK 25, 26.

¹⁵¹ Por. DK 2.

¹⁵² *Documenta Synodi Episcoporum*, AAS 63 (1971) s. 910.

¹⁵³ Por. S. Wyszyński, *Sursum Corda*, Poznań – Warszawa 1974, s. 164.

¹⁵⁴ *Documenta Synodi Episcoporum*, dz. cyt., s. 910

ofiara Eucharystyczna. Przez posługę prezbiterów dokonuje się ofiara wiernych w zjednoczeniu z ofiarą Chrystusa. Do tego zmierza i w tym znajduje swą pełnię posługa prezbiterów¹⁵⁵.

Urząd prezbitera jest związany integralnie z urzędem biskupa; dlatego też prezbiter uczestniczy we władzy namiestników Apostołów. Dzięki temu uczestnictwu prezbiterzy są zdolni do działania w imieniu Chrystusa¹⁵⁶, przysługuje im też tytuł pasterza¹⁵⁷.

Udział prezbiterów *subordinato gradu* w posłannictwie apostoelskim nie jest jedynie kryterium różnicy w stosunku do biskupów. Oznacza on, że pełnią oni swoje funkcje jako *cooperatores ordinis episcopalis*, w łączności z własnym biskupem, z którym tworzą jedno prezbiterium¹⁵⁸. Są oni pomocą i narzędziem biskupa, o ile przedłużają jego posługiwanie tam, gdzie on sam by nie dotarł; dlatego nazywa się ich także współpracownikami „koniecznymi”¹⁵⁹.

Zadania prezbiterów koncentrują się głównie w kulcie eucharystycznym, a zwłaszcza w Uczcie eucharystycznej, w której działając w osobie Chrystusa (*in persona Christi*) i głosząc Jego misterium, łączą modlitwy wiernych z ofiarą Tego, który jest ich głową i uobecniają w ofierze Mszy św. jedyną ofiarę Nowego Testamentu¹⁶⁰. Jak więc widać, funkcje prezbitera zbiegają się w Eucharystii, która stanowi fundament jego posługiwania i decyduje o niezastąpio-

nej wartości, jak ma dla kapłana codziennie sprawowanie Mszy św., chociaż nie uczestniczyłby w niej żaden wierny¹⁶¹. Głoszenie słowa i funkcja pasterska prowadzą do sakramentów i jednocześnie z nich się wywodzą, natomiast wśród nich Eucharystia zajmuje miejsce główne.

Celem funkcji prezbiterów jest nie tylko sprawowanie sakramentów, ale pobudzanie wiernych do ich owocnego przyjmowania. Powinni oni uczyć wiernych jak składać w ofierze Mszy św. własne życie, jak z sercem skruszonym wyznawać swoje w sakramencie pokuty oraz jak w pełni uczestniczyć w obrzędach liturgicznych¹⁶².

Prezbiterzy są także „dłużnikami wszystkich, po to żeby dzielić się z nimi prawdą Ewangelii, którą cieszą się w Panu. Zawsze mają uczyć nie swojej mądrości, lecz słowa Bożego i wszystkich usilnie zachęcać do nawrócenia do świętości”¹⁶³. Słowo kapłana ma zatem za sobą autorytet Chrystusa, i pod tym względem różni się od słowa wiernego świeckiego, budząc wiarę w ludzkich sercach. W związku z powyższym należy stwierdzić, iż pierwszą funkcją prezbiterów jest głoszenia słowa Bożego, ponieważ podstawą osobistego i wspólnotowego życia chrześcijańskiego jest wiara, która rodzi słowo Boże i która karmi się tym słowem¹⁶⁴. Powszechny wymiar ich kapłaństwa przejawia się tu również

¹⁵⁵ DK 2.

¹⁵⁶ Tamże.

¹⁵⁷ Zob. S. Głowa, *Kapłaństwo według myśli Soboru*, [w:] *Kościół światle Soboru*, Poznań 1968, s. 215.

¹⁵⁸ PO 5.

¹⁵⁹ Tamże, nr 7.

¹⁶⁰ KK 28.

¹⁶¹ Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium o posłudze i życiu kapłanów*, 31. I. 1994, Tamów 1999, nr 49.

¹⁶² PO 5.

¹⁶³ PO 4.

¹⁶⁴ Por. KK 28; KKK 1564.

w fakcie, że przepowiadanie swe winni realizować zarówno także w krajach czy środowiskach niechrześcijańskich, by ludzie byli prowadzeni do wiary i sakramentów zbawienia¹⁶⁵.

Ponieważ skuteczność *ministerium verbi* zależy w niemałym stopniu od cech i przymiotów szafarzy, niezależnie od właściwego przygotowania głoszonego słowa¹⁶⁶, niezbędne jest by realizowali je wierząc w to, o czym rozważali podczas lektury słowa Bożego, nauczali tego, w co uwierzyli¹⁶⁷. Dla owocnej posługi słowa prezbiterzy powinni dać pierwszeństwo świadectwu życia, które pozwala odkryć moc Bożej miłości i czyni przekonującym Jego słowo¹⁶⁸.

Święcenia prezbiteratu zobowiązują kapłanów także do współpracy z biskupem w kierowaniu wiernymi. Istotny cel ich działalności pasterskiej oraz władzy, którą winni wykonywać we właściwym dla każdego z nich zakresie, stanowi prowadzenie powierzonej im wspólnoty do pełni rozwoju życia duchowego i eklezjalnego¹⁶⁹. Władza Chrystusa Głowy i Pasterza, w dotyczącej ich części, funkcjonuje w prezbiterach także wtedy, gdy „gromadzą rodzinę Bożą jako braci ożywionych duchem jedności i przez Chrystusa w Duchu prowadzą ją do Boga Ojca”¹⁷⁰. *Munus regendi* prezbiterów, który powinien być sprawowany *eximia hu-*

manitate wymaga również odwagi postępowania z ludźmi nie według ludzkich upodobań, lecz zgodnie z wymaganiami nauki i życia chrześcijańskiego, pouczając ich i napominając¹⁷¹.

Do funkcji pasterskich prezbiterów należy nie tylko kształtowanie prawdziwej wspólnoty chrześcijańskiej, ale również troska o to, by każdy z wiernych został w Duchu Świętym doprowadzony do rozwoju własnego powołania według zasad Ewangelii, do szczerej i czynnej miłości oraz wolności, ku której wyswobodził nas Chrystus¹⁷². Wspólnotowy wymiar troski pasterskiej prezbiterów nie może jednak oznaczać zaniedbywania potrzeb poszczególnych wiernych. Można powiedzieć, że przykład Jezusa, Dobrego Pasterza, który „woła swoje owce po imieniu” (J 10, 3-4), ukazuje pierwszą zasadę duszpasterstwa indywidualnego: poznawanie i utrzymywanie właściwych relacji z ludźmi. Jest to osobowe kierownictwo duchowe, które polega na umożliwieniu każdemu znalezienia się sam na sam przed Chrystusem, z ukierunkowaniem na wychowanie wiernych do chrześcijańskiej dojrzałości¹⁷³.

Funkcja pasterza, choć zwraca się do wszystkich, ma na uwadze w szczególności sposób „ubogich i słabszych, z którymi sam Pan się zjednoczył”¹⁷⁴. Musi ona poza tym obejmować kształtowanie prawdziwej wspólnoty chrześcijańskiej przez

¹⁶⁵ PO 4.

¹⁶⁶ Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium o posłudze i życiu kapłanów*, nr 46.

¹⁶⁷ KK 28.

¹⁶⁸ Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium o posłudze i życiu kapłanów*, nr 45.

¹⁶⁹ Zob. J. Mancho, *El munus regendi del presbitero. Estudio historico – teologico en PO 6 a la luz de LG 28*,

Roma 1999.

¹⁷⁰ KK 28.

¹⁷¹ PO 6.

¹⁷² Tamże.

¹⁷³ Tamże.

¹⁷⁴ PO 6.

wpieranie wzajemnych więzów miłości między wiernymi, otwarcie wspólnoty lokalnej na Kościół powszechny oraz gorliwość misyjną¹⁷⁵.

Szczególnym przejawem powszechnego wymiaru kapłaństwa jest wreszcie to, że prezbiterzy, budując wspólnotę chrześcijańską, stoją przed koniecznością przezwyciężenie zbyt wąskiej wizji wspólnoty lokalnej, a także wszelkich postaw partykularystycznych i zaściankowych, które utrudniają rozciągnięcie zadań misyjnych na cały Kościół. Poza tym prezbiterzy nie powinni służyć jakiejś ideologii, czy też grupie ludzi¹⁷⁶. Wymagana od prezbiterów dyspozycyjność i duszpasterskie zaangażowanie mają charakter tak radykalny, że wykluczają wszelkie inne działania same w sobie dozwolone dla wiernych świeckich¹⁷⁷.

Pełne wykonywanie posługi prezbiteratu oznacza zatem takie zaangażowanie się prezbitera, które nie zostawia już miejsca dla siebie samego. Bowiem taka postawa prowadzi do ogarnięcia miłością duszpasterską wszystkich wiernych, stanowi wewnętrzną i dynamiczną zasadę zdolną do połączenia w jedno z licznych różnorodnych działań prezbitera¹⁷⁸. Miłość duszpasterska staje się w ten sposób podstawą duchowości kapłańskiej i nieodzownym warunkiem zachowania jedności życia prezbitera. Jej wartość soteriologiczna przywołuje wartość Eucharystii i dlatego cała duchowość kapłańska opiera się na wewnętrznym związku między centralnym miejscem Eucharystii a miłością

duszpasterską i jednością życia kapłana, który znajduje w niej decydujące wskazania na drodze do świętości, do której jest w szczególny sposób powołany¹⁷⁹.

Podsumowując, należy stwierdzić, iż Bóg powołuje biskupów do pewnej specyficznej misji to jest, do bycia widzialną zasadą i fundamentem jedności w ich Kościołach partykularnych, do reprezentowania pojedynczo swojego Kościoła, a razem z papieżem całego Kościoła¹⁸⁰. Dlatego w konsekracji otrzymują *munera*, łaską i własny charakter, które to są treścią sakramentu święceń. Takie posłannictwo biskupa realizuje się w Kościele i dla Kościoła, chociaż wykonywanie jego własnych *munera* jest podporządkowane autorytetowi hierarchicznemu. Autorytet ten, nadając urząd i ustanawiając jurydyczne posługiwanie biskupa, przekazane mu przez misję kanoniczną, włącza go we wspólnotę hierarchiczną i czyni w pełni członkiem Kolegium Biskupiego¹⁸¹. Tym samym aktem zostaje mu wyznaczony zakres pełnienia *munera*, władzy sakramentalnej lub święceń – otrzymanych w konsekracji biskupiej i władzy hierarchicznej, przekazanej przy okazji sakramentu, aby mógł realizować swoje *munera*.

Kapłaństwo ministerialne jest jedno, otrzymują je bądź to biskupi, bądź to prezbiterzy – jako uczestnictwo w jednym kapłaństwie Chrystusa. Prezbiterzy na mocy tego udziału, partycypują w *munus* posługiwania biskupów w stopniu podporządkowanym¹⁸². Należy w zwią-

¹⁷⁵ Tamże.

¹⁷⁶ Tamże.

¹⁷⁷ Por. KPK 1983, kan. 285 § 3, 4; kan. 286; kan. 287 § 2; kan. 289 § 1.

¹⁷⁸ Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium o posłudze i życiu kapłanów*, nr 43.

¹⁷⁹ Tamże, nr 48.

¹⁸⁰ KK 22, 23.

¹⁸¹ KK 21, 22.

¹⁸² KK 28.

ku z powyższym stwierdzić, iż różnica między biskupstwem a prezbiteratem nie leży tylko w zakresie jurydycznym: misji kanonicznej, urzędu, władzy hierarchicznej lub jurysdykcyjnej, lecz również w zakresie posłannictwa, *munera*, łaski i charakteru sakramentalnego. Nie pociąga to za sobą, z ontologicznego punktu widzenia, różnicy we władzy święceń, czy we władzy sakramentalnej, o ile na mocy uczestnictwa w tym samym kapłaństwie Chrystusa władze, jakie odnośnie do sakramentów otrzymuje biskup i władze, jakie otrzymuje prezbiter, są te same¹⁸³.

WNIOSKI

Ze świadectw Nowego Testamentu jasno wynika, że w miejsce kapłaństwa starotestamentalnego Chrystus ustanowił nowe kapłaństwo. Związane jest ono ściśle z misją Kościoła, polegającą na kontynuowaniu na ziemi zbawczego dzieła Chrystusa poprzez głoszenie Dobrej Nowiny o zbawieniu. Zarówno biskupi jak i prezbiterzy partycypują w jednym kapłaństwie Chrystusa i są zobowiązani do realizacji tego zadania. „Minus” nauczania jest jednym z podstawowych zadań kapłanów.

Apostołowie otrzymali w pełni i całkowicie ten *munus*, przez bezpośrednią partycypację w konsekracji i posłannictwie Chrystusa oraz nadzwyczajną władzę, aby spełniać swoją misję jako fundament Kościoła. Ten sam *munus* posługiwania apostolskiego został przekazany biskupom, ich następcom¹⁸⁴, ale nie w tej samej pełni i nie z tymi samymi nadzwyczajnymi władzami, jakie mieli Apostołowie¹⁸⁵, ponieważ różna jest funkcja, którą bi-

skupi powinni spełniać w Kościele: miarowicie mają być widzialną zasadą i fundamentem jedności swoich Kościołów partykularnych, mają pojedynczo reprezentować swój Kościół, a wszyscy razem z papieżem – cały Kościół powszechny. Zawsze też ten sam *munus* posługiwania apostolskiego biskupi przekazują prezbiterom w stopniu podporządkowanym, ponieważ partycypują też i oni w misji Chrystusa, mają bowiem obowiązek głoszenia Ewangelii. Tak więc biskupi mają pełnię sakramentu święceń, pełnię świętego posługiwania i *munus* posługiwania dla rozwijania własnego posłannictwa w Kościele, lecz wszystko znacznie ograniczone w stosunku do Apostołów. Tak też prezbiterom zostaje przekazany ten sam *munus* posługiwania, który jest rzeczywiście apostolskim – w stopniu podporządkowanym, ponieważ misja, jaką powinni pełnić w Kościele, będąc współpracownikami biskupów, jest ograniczona w stosunku do posługiwania biskupów¹⁸⁶.

Trzy stopnie święceń nie stanowią trzech odrębnych sakramentów, ale jeden. Trójstopniowa struktura kapłaństwa hierarchicznego oznacza, że między biskupami, prezbiterami i diakonami nie ma różnic co do samej istoty, lecz co do stopnia święceń. Poszczególne stopnie (święcenia) otrzymuje ordynowany za sprawą Ducha Świętego. To On sam wyciska niezatarte znamię w wyświęconym mężczyźnie. Troistość stopni w jedności sakramentalnej najlepiej uwidacznia się w potrójnej funkcji Chrystusa, który sam wypełnia ją jako Kapłan. Ordynowani, partycypując w godności prorockiej, kapłańskiej i pasterskiej swego Mistrza, posłani są przez Niego, do

¹⁸³ G. Ghirlanda, *Biskupstwo i prezbiterat w „Lumen gentium”...*, s. 93.

¹⁸⁴ KK 18, 19, 28.

¹⁸⁵ Por. Nota Explicativa Praevia, 1°.

¹⁸⁶ G. Ghirlanda, *Biskupstwo i prezbiterat w „Lumen gentium”...*, s. 92.

wykonywania konkretnych posług, aby w ten sposób służyć wiernym¹⁸⁷.

Zważywszy na to wszystko, możemy powiedzieć, że różnica między biskupem i prezbiterem nie leży tylko w zakresie jurydycznym: misji kanonicznej, urząd, władza hierarchiczna, lecz również w zakresie posłannictwa Bożego, *munera*, łaski, charakteru sakramentalnego. Nie pociąga to za sobą, z ontologicznego punktu widzenia, różnicy we władzy święceń czy we władzy sakramentalnej, o ile na mocy uczestnictwa w tym samym kapłaństwie Chrystusa władze, jakie odnośnie do sakramentów otrzymuje biskup i władze, jakie otrzymuje prezbiter, są te same. Skoro jednak misja, jaką pełnią prezbiterzy jest ograniczona i podporządkowana w stosunku do misji biskupów, to należy stwierdzić, że pełnienie takiej władzy sakramentalnej zostaje zwyczajnie w nich ograniczone dlatego, że zasadą i fundamentem jedności Kościołów lokalnych jest tylko sam biskup¹⁸⁸.

STRESZCZENIE

Ze świadectw Nowego Testamentu jasno wynika, że w miejsce kapłaństwa starotestamentalnego Chrystus ustanowił nowe kapłaństwo. Związane jest ono ściśle z misją Kościoła, polegającą na kontynuowaniu na ziemi zbawczego dzieła Chrystusa i sprowadza się do uczestnictwa w kapłaństwie samego Chrystusa. Zarówno biskupi jak i prezbiterzy partycypują w jednym kapłaństwie Chrystusa.

Apostołowie otrzymali w pełni i całkowicie *munus* posługiwania, przez bezpośrednią partycypację w konsekracji i posłannictwie Chrystusa oraz nadzwyczajną władzę, aby spełniać swoją misję jako fundament Kościoła. Ten sam *munus* posługiwania apostolskiego został przekazany

biskupom, ich następcom. Zawsze też ten sam *munus* posługiwania apostolskiego biskupi przekazują prezbiterom w stopniu podporządkowanym, ponieważ partycypują też i oni w misji Chrystusa, a także w misji Apostołów. Prezbiterom zostaje przekazany ten sam *munus* posługiwania, który jest rzeczywiście apostolskim – w stopniu podporządkowanym, ponieważ misja, jaką powinni pełnić w Kościele, będąc współpracownikami biskupów, jest ograniczona w stosunku do posługiwania biskupów.

SUMMARY

Permanency of pedagogy in apostolic succession

The New Testament testifies clearly, that Christ established new priesthood to replace the Old Testament one. It is closely related to the mission of the Church consisting in continuing here on earth Christ's work as the Savior, and implies participation in Christ's very priesthood. Both bishops and presbyters participate in one priesthood of Christ.

The Apostles received the full and complete *munus* of service through the direct participation in Christ's consecration and mission, as well as the special authority to fulfill their mission as the foundation of the Church. The same *munus* of the apostolic service was transferred to bishops and their successors. Also, it is always the same *munus* of the apostolic service that is handed over by bishops to presbyters in the hierarchical structure, because they too participate in Christ's mission as well as in that of the Apostles. Thus, bishops hold the full sacrament of holy orders, the full holy service and *munus* of service – to develop their own mission within the Church.

¹⁸⁷ Por. J. Nowak, *Trójstopniowość sakramentu święceń...*, s. 112.

¹⁸⁸ G. Ghirlanda, *Biskupstwo i prezbiterat w „Lumen gentium”...*, s. 93.